

УДК 343.241(477)

Марисюк Костянтин Богданович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА
У СФЕРІ МАЙНОВИХ ПОКАРАНЬ
У ПІВНІЧНІЙ БУКОВИНІ У СКЛАДІ РУМУНІЇ
(1919-1940 РР.)**

Стаття висвітлює питання кримінально-правової політики у сфері майнових покарань у Північній Буковині у складі Румунії в період 1919-1940 рр. Досліджено їх види та підстави застосування. Звернено особливу увагу на проблеми, які мали місце при стягненні майнових покарань того часу.

Ключові слова: покарання, конфіскація, штраф.

Постановка проблеми. Перед історико-теоретичними дисциплінами у системі юридичних наук сьогодні постає важливе завдання з оновлення свого змісту, переорієнтації на дослідження державно-правової реальності під кутом загальноновизнаних взірців демократії, функціонування соціальної і правової систем, механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини.

Для цього теоретики та історики держави і права повинні критично переосмислити ті напрацювання, що були зроблені в попередній період, запропонувати нові підходи до розв'язання актуальних проблем та шляхи їх вирішення.

На вирішення зазначених вище завдань і спрямована ця публікація, а точніше – на дослідження суті кримінально-правової політики у сфері майнових покарань у Північній Буковині у складі Румунії в період 1919-1940 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До цього часу вітчизняні науковці не приділяли своєї уваги не лише питанням майнових покарань у Північній Буковині у складі Румунії досліджуваного періоду, але й кримінальному праву Румунії загалом. Саме тому основною джерельною базою стали публікації таких румунських науковців, як Л. Марку, М. Радулеско, А. Цезар та ін.

Постановка завдання. Розуміємо, що в межах однієї короткої публікації неможливо повною мірою висвітлити всі проблемні аспекти задекларованої теми, тому зосередимо свою увагу на найбільш важливих, з нашої точки зору, питаннях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правові перетворення у Буковині розпочались одразу ж після їх військової окупації та проголошення їх об'єднання з Королівством Румунія [1, с. 125].

Проте, на відміну від інших галузей права, у сфері кримінального права румунська влада не пішла шляхом запровадження на окупованих територіях старого королівського законодавства безпосередньо або шляхом адаптації останнього до нових умов. Чи не основною причиною цього рішення стало те, що на різних територіях діяло доволі різноманітне законодавство – австрійське (Кримінальний кодекс Австрії 1852 р., наприклад, на території Буковини), угорське (Кримінальний кодекс Угорщини 1878 р. – на

території Трансильванії), російське (Кримінальне уложення 1903 р. – на території Бессарабії) [3, s. 134; 5, s. 399; 6, s. 540-541].

На думку М.Ж. Радулеско, жоден з вказаних вище кодексів уже не відповідав вимогам і потребам суспільства, а також передовим правовим поглядам першої половини ХХ ст. у сфері систематизації кримінального законодавства [6, с. 541].

Саме тому окупаційна влада визнала за краще не рятувати уже й так доволі застарілі норми чинного кримінального права, а починаючи з 1920 р., розпочала вироблення нового, що вилилось у прийнятій 18 березня 1936 р. Кримінальний кодекс (далі – КК) Румунії, який вступив у дію з 1 січня 1937 р. [3, s. 134; 5, s. 400-401].

За правильним твердженням І. Новосівського, згаданий Кримінальний кодекс Румунії був доволі прогресивним для свого часу. Законодавці «брали до уваги новітні течії у науці кримінального права і приймали їх, коли такі відповідали потребам побороювання і охорони від злочинності» [1, с. 138].

Аналізуючи систему кримінальних покарань, передбачених у розділі II КК Румунії 1936 р., можна констатувати, що вона була надзвичайно складною і доволі важкою для практичного застосування. Такий висновок можна зробити хоча б з того, що законодавцем окремо закріплювалось коло покарань, які могли застосовуватись за вчинення тяжкого злочину загального характеру, тяжкого політичного злочину (ст. 22 [4]), нетяжкого злочину загального характеру, нетяжкого політичного злочину (ст. 23 [4]), кримінально караного адміністративного правопорушення (ст. 24 [4]). Окрім того, самостійно існували т. зв. додаткові (ст. 25) [4] та допоміжні (ст. 26) [4] покарання.

Варто зазначити, що розробники Кримінального кодексу Румунії 1936 р. явно віддавали перевагу покаранням, спрямованим проти особи. Так, за тяжкі злочини загального характеру та тяжкі політичні злочини, здійснювались покарання лише цієї категорії [5, s. 403]. Такого ж роду домінування, хоч і не настільки повне, можна простежити і щодо інших груп основних покарань [3, s. 134].

У той же час не можна стверджувати, що значення інших видів покарань було абсолютно нівельовано. Незважаючи на те, що вони на практиці відігравали скоріше допоміжне, другорядне значення, однак застосовувались доволі часто та виступали впливовим каральним засобом свого часу. Насамперед це твердження можна застосувати до майнових покарань.

Серед згаданої групи особливо чітко та повно було врегульовано покарання у виді **штрафу**. Штраф як основне покарання міг призначатись за вчинення нетяжкого злочину загального характеру, нетяжкого політичного злочину (ст. 23) [4], кримінально караного адміністративного правопорушення (ст. 24) [4]. Також його можна було призначати у виді додаткового покарання (ст. 25) [4].

Значним досягненням розробників досліджуваного кодексу було чітке закріплення рамок згаданого покарання, що не завжди робилось у законодавстві інших держав цього періоду. Так, за вчинення нетяжкого злочину загального характеру та нетяжкого політичного злочину штраф міг бути призначений у розмірі від 2000 до 20000 лей, крім випадків, коли закон передбачав іншу максимальну суму (ст. 23) [4], а у випадку – вчинення кримінально караного адміністративного правопорушення – у розмірі від 50 до 1500 лей (ст. 24) [4].

Варто зазначити, що згаданий КК Румунії досить чітко дотримувався встановлених розмірів штрафу (за винятком 3-х статей, які передбачали вищі розміри штрафу, ніж ті, що були закріплені у ст. 23). Максимальний розмір штрафу передбачався у ч. 2 ст. 315 і становив 100000 лей [4].

Цікавим можна вважати варіант визначення розмірів штрафу як додаткового покарання. З цього приводу ст. 25 КК Румунії 1936 р. містила припис, що згадане покарання призначається «... у максимальних і мінімальних межах, встановлених для штрафу як основного покарання, тільки за вчинення злочину середньої тяжкості» [4]. Варто окремо підкреслити, що суд не міг застосовувати це покарання як додаткове, якщо покарання у виді позбавлення волі перевищувало шість місяців (ч. 3 ст. 25) [4].

Відповідно до ст. 52 та ст. 53, штраф мав два види, а саме виправний та поліційний. Відповідно до ст. 52, виправний штраф накладався на користь держави як самостійне покарання або як додаток до інших покарань (ч. 1 ст. 52) [4].

У межах мінімального і максимального розміру, встановленого законом за вчинений злочин, при призначенні штрафу, суд зобов'язаний був брати до уваги фінансове становище злочинця та встановлювати такий розмір штрафу, щоб він ускладнив його (засудженого) звичайне проживання, однак не завадив виконанню обов'язків, пов'язаних з утриманням та навчанням осіб, що перебувають на його утриманні (ч. 2 ст. 52) [4].

З цього приводу М. Ж. Радулеско звертав увагу на те, що оскільки основною метою досліджуваного покарання є зменшення прибутків винного, тобто створення певних обмежень щодо звичного для нього життя, тому покарання має бути пропорційним до його прибутків. Лише у цьому випадку штраф досягне своєї мети як покарання. Відтак для заможних осіб він має бути більшим, ніж для бідних [6, s. 557-558].

Якщо суд вважав, що навіть сума максимального штрафу була недостатньою, він міг на підставі спеціально мотивованого рішення призначити штраф, який перевищує цей максимум. Вищевказаний виняток застосовувався лише тоді, коли виправний штраф був основним покаранням або став таким завдяки застосуванню пом'якшувальних обставин, які дали змогу замінити цим покаранням тюремне ув'язнення (ч. 3 ст. 52) [4].

Поліційний штраф, відповідно до ст. 53, накладався як основне або як додаткове покарання до ув'язнення в ізоляторі і стягувався на користь комуни, де було вчинено злочин [4].

Безсумнівним досягненням румунських законодавців можна вважати те, що їм вдалося у нормах кодексу дуже чітко закріпити питання, пов'язані з наслідками несплати покарання у виді штрафу. Так, передбачалось, що засуджений зобов'язаний був представити у канцелярію суду, який виголосив обвинувачувальний вирок, квитанцію про повну сплату штрафу протягом одного місяця з моменту, коли рішення набуло статусу остаточного (ч. 1 ст. 54) [4].

Якщо засуджений не сплатив штраф у вищезазначений термін, то, відповідно до законодавства, він зобов'язаний був відпрацювати несплачену суму штрафу з урахуванням оплати за кожен день. Таке відпрацювання за виправний штраф виконувалося в пенітенціарних колоніях, а за поліційний штраф – у містах, муніципальних органах управління, сільських комунах, адміністраціях жудеца (*адміністративна одиниця Румунії – ред.*) (ч. 2 ст. 54) [4].

Винятком зі згаданого правила була ситуація, коли протягом вищезгаданого одного місяця засуджений надав докази, що через своє матеріальне становище він не спроможний сплатити штраф у зазначений термін, і попросив та отримав від суду дозвіл на сплату штрафу частинами (ч. 3 ст. 54) [4]. За умови несплати штрафу частинами у встановлений термін засуджений притягувався до відпрацювання несплаченої суми штрафу (ч. 4 ст. 54) [4]. 60% від оплати праці засудженого мало надходити на покриття штрафу, а решта йшла на утримання засудженого до повної сплати штрафу (ч. 5 ст. 54) [4].

Якщо засуджений не міг або відмовлявся працювати, то суд мав право прийняти рішення про звичайне затримання (якщо штраф накладався за вчинення злочину) або ув'язнення в ізоляторі (якщо штраф накладався за вчинення кримінально караного адміністративного правопорушення) (ч. 5 ст. 54) [4]. Тривалість утримання у виправній в'язниці при звичайному затриманні або ув'язнення в ізоляторі у таких самих випадках визначалася з розрахунку 50 лей штрафу за кожен день ув'язнення. Але ніколи позбавлення волі, яким був покараний злочинець за злочин, не могло перевищувати 6 місяців, а у випадку застосування ч. 3 ст. 52 – 1 року [4]. У випадку, якщо злочинець був засуджений за вчинення кримінально караного адміністративного правопорушення, цей термін не міг перевищувати 15 діб ув'язнення в ізоляторі (ч. 6 ст. 54) [4].

Штраф, замінений виправним ув'язненням, звичайним затриманням або ув'язненням в ізоляторі за наявності пом'якшувальних обставин, проголошених апеляційним судом, не міг бути замінений позбавленням волі на строк більший, ніж максимальний строк покарання, передбачений за такий злочин (ч. 7 ст. 54) [4].

Засуджений підлягав звільненню від виконання робіт, які він повинен здійснити, або від позбавлення волі після сплати відповідної залишкової суми штрафу, яку необхідно було сплатити (ст. 55) [4].

Відповідно до ст. 57, кошти, отримані від сплати штрафу, належали державі й утворювали спеціальний «Фонд штрафів», передбачений у бюджеті. Підпорядковувався згаданий фонд Міністерству юстиції Румунії (ч. 1 ст. 57) [4]. Цей фонд призначався для будівництва та розвитку пенітенціарних установ, для покриття витрат на допомогу та нагляд патронажних товариств щодо полегшення соціального перевиховання ув'язнених (ч. 2 ст. 57) [4].

Окрім згаданих у розділі II видів покарань, КК Румунії 1936 р. окремо містив і перелік т. зв. заходів безпеки (розділ IV). Саме до них, окрім, наприклад, ізоляції божевільних злочинців у психіатричних лікарнях, ізоляції бродяг та жебраків у будинку праці, вислання іноземців [6, s. 561], було віднесено й ще один традиційний вид майнових покарань – *конфіскацію майна* (ст. 71) [4]. Варто зазначити, що законодавець вів мову лише про *спеціальну конфіскацію*, не передбачаючи у жодній статті загальної конфіскації майна.

Відповідно до ч. 1 ст. 80, суд з урахуванням прав третіх осіб міг ухвалити рішення щодо конфіскації:

- 1) речей, здобутих злочинним шляхом;
- 2) речей, які служили або були призначені для вчинення злочину, якщо вони є власністю виконавця вчинення злочину, підбурювача або іншого співучасника вчинення злочину;
- 3) незаконних речей [4].

Згадані вище речі у випадку, якщо вони завдавали або могли завдати шкоду громадському здоров'ю, після конфіскації мали бути знищені (ч. 2 ст. 80) [4].

Конфіскація вищезазначених речей могла бути здійснена навіть якщо виконавець, підбурювач або інший співучасник вчинення злочину є такими, що не підлягають покаранню, або якщо щодо них кримінальне обвинувачення не може застосовуватися, або якщо щодо них винесено наказ або рішення про сплату або несплату штрафу (ч. 3 ст. 80) [4].

Конфісковані речі підлягали продажу на користь держави, а отримані кошти надходили до «Фонду штрафів», передбаченого у ст. 57. Міністерство юстиції могло прийняти рішення щодо використання конфіскованих речей у кримінальних навчальних музеях або для розширення їх експозицій (ч. 4 ст. 80) [4].

Окрім КК Румунії 1936 р., значне коло нормативно-правових актів торкалось питань, пов'язаних з майновими покараннями. Особливу увагу привертають закони, які доповнювали чи тлумачили згаданий вище КК. Серед них варто виокремити закон, введений у дію в січні 1938 р., який встановлював заборону на користування у громадських місцях «руською» мовою. За порушення його приписів (а таке порушення розцінювалось як «образу румунської нації») передбачалось покарання у виді штрафу до 20000 лей або позбавлення волі до двох років [2, с. 17].

Висновки. Підсумовуючи усе вищесказане можна констатувати, що ставлення румунського законодавства до майнових покарань у першій половині ХХ ст. характеризується їх другорядністю у порівнянні з покараннями, спрямованими проти особи. У той же час саме майнові покарання відіграли роль того необхідного та дієвого доповнення до останніх у тих випадках, коли самих лише покарань проти особи було недостатньо для належного впливу на злочинця або коли застосовувати останні було недоцільно через незначну тяжкість діяння.

Список використаних джерел

1. Новосівський І.М. Нарис історії права Буковини і Басарабії / І.М. Новосівський. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто : META Publishing Co., 1986. – 180 с.
2. Суляк С. Молдавия и русский мир: история и современность (к 650-летию молдавской государственности) / С. Суляк. // Международный исторический журнал «Русин» [Кишинев]. – 2009. – № 1(15). – С. 7-24.
3. Cezar A. Introducere in istoria dreptului Românesc / A. Cezar. – Craiova : Universitatea Spiru Haret, 2009. – 197 s.
4. Codul Penal din 17 martie 1936 (Codul Penal din 1936) – Carol al II-lea // Monitorul Oficial 65 din 18 martie 1936 (M. Of. 65/1936) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://freelex.wolterskluwer.ro/DocumentView.aspx?DocumentId=00033229>; Дата доступу: 10.03.2011 р.
5. Firoiu D., Marcu L. Istoria dreptului Românesc. Partea a doua / D. Firoiu, L. Marcu. – București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987. – 501 s.
6. Radulesco M.J. Le Projet de Code Pénal Roumain / M. J. Radulesco. // Bulletin mensuel de la société de législation comparée. – 1928. – № 10 – 12 (Octobre – Décembre). – S. 540 – 596.

Марисюк К. Б. Уголовно-правовая политика в сфере имущественных наказаний в Северной Буковине в составе Румынии (1919-1940 гг.)

Статья освещает вопросы уголовно-правовой политики в сфере имущественных наказаний в Северной Буковине в составе Румынии в период 1919-1940 гг. Исследовано их виды и основания применения. Обращено особое внимание на проблемы, которые имели место при взыскании имущественных наказаний того времени.

Ключевые слова: наказание, конфискация, штраф.

Marisyuk K. B. The criminally-law policy in sphere of property punishments in Northern Bukovina as a part of Romania (1919-1940)

The article lights the issue of criminal policy on property punishments in the Northern Bukovina and Bessarabia as a part of Romania in the period of 1919-1940. It is investigated their kinds and the application bases. It is paid special attention on problems which took place at collecting of property punishments of that time.

Key words: punishment, confiscation, penalty.

